

גבולות היחידה: שמות פרק ט"ו פסוקים כ"ב-כ"ז

נושא היחידה: המסע מים סוף

מספר שיעורים לפי המתווה: 1

כתבה: נורית שלזינגר

כללי:

אחרי קריעת ים סוף, מתחיל למעשה המסע של עם ישראל במדבר. לאורך פרשת בשלח נראה את ההתקדמות במדבר, עד לרפידיים. רפידיים הייתה התחנה האחרונה לפני ההגעה להר סיני (שבו ניתנה התורה, ולידו חנו בני ישראל כמעט שנה). פרשת בשלח היא למעשה פרשת הנדודים שבחומש שמות, וחשוב ללוות את הוראתה במפה. ניתן להשתמש במפה שבחומש "דעת מקרא" או במפה הבאה שבאתר דעת: <http://www.daat.ac.il/daat/maps/mikra032.jpg>

מומלץ גם לחלק לתלמידים בתחילת הלימוד דף בסגנון הדף המופיע בנספח ליחידה, שבו הם ימלאו בסוף כל יחידה את הפרטים השייכים למקומות שעליהם למדו ביחידה זו.

בפרקים שלפנינו נעמוד על קשיי החיים במדבר, ועל ההשגחה המיוחדת של ה' על עם ישראל במדבר.

פתיחה:

נכתוב על הלוח את המילה "מדבר". נצייר קווים סביב המילה (בצורת שמש), ונבקש מהתלמידים לומר דברים שמזכירה להם המילה "מדבר". נכתוב כל דבר ליד אחד הקווים שציירנו, וניצור "שמש רעיונות". (תשובות מצופות של התלמידים: שמש, חום, חול, אין מים, שממה וכו').

בני ישראל עומדים לעזוב את ים סוף ולהתחיל לצעוד במדבר לכיוון הר סיני, ואחר כך לארץ ישראל. לאור המושגים המופיעים ב"שמש הרעיונות" – אילו התמודדויות מצפות להם?

עיון בפסוקים:

נקרא את פסוק כ"ב - הפסוק הראשון המתאר את היציאה לדרך: "וַיֵּסַע מִשָּׁה אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּם סוּף וַיֵּצְאוּ אֶל מִדְבַּר שׁוּר".

ניתן לעמוד עם התלמידים על הצורה הייחודית של הפועל שבו נוקטת כאן התורה: "וַיֵּסַע", ולא "ויסעו בני ישראל" וכדומה. ייתכן שהתורה רוצה להדגיש כאן, במסע הראשון, שמשה הוא שהוביל את בני ישראל – הוא המנהיג, והעם הולך אחריו. וניתן גם להביא את דברי רש"י: "הסיען בעל כרחם" – בני ישראל לא רצו לעזוב את ים סוף, כי רצו להמשיך ולקחת מן האוצרות של המצרים שפלט הים, ומשה היה צריך להסיעם משם נגד רצונם.

כבר בתחילת הדרך, נתקלים בני ישראל בקשיים של החיים במדבר: "וַיֵּלְכוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבַּר וְלֹא מָצְאוּ מַיִם" – אין מים. ייתכן שבינתיים שתו מים בנאדות שלקחו איתם ממצרים, אך מה יהיה הלאה?

כעבור שלושה ימים, הם מגיעים סוף סוף למקור מים, אך האכזבה גדולה: "וַיִּבְאוּ מִרְתָּה וְלֹא יָכְלוּ לְשֵׁתֵת מַיִם מִמֶּרְהָ כִּי מָרִים הֵם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ מֶרְהָ" (נראה שזה היה שם המקום עוד קודם, מאחר שהוא היה ידוע כמקום שבו המים מרים).

תגובת בני ישראל: "וַיִּלְנוּ הָעָם עַל מֹשֶׁה לֵאמֹר מַה נִּשְׁתָּה?"

נשאל את התלמידים: מה דעתכם על תגובת העם?

נראה שעצם השאלה מוצדקת, אך הסגנון אינו ראוי: "וַיִּלְנוּ" - לשון תלונה ותרעומת. התרעומת היא על משה על כך שהוא שהוביל אותם לשם.

למרות הסגנון הלא ראוי, משה נכון לעזור לעם, ומיד מתפלל אל ה'. וגם ה' נענה מיד, ועושה נס: וַיִּצְעַק אֶל ה' וַיֹּרְהוּ ה' עַץ וַיִּשְׁלַךְ אֶל הַמַּיִם וַיִּמְתְּקוּ הַמַּיִם."

כמו שבים סוף, ה' הציל את בני ישראל מן המצוקה בעזרת נס, גם כאן מתגלות ההנהגה הנסית וההשגחה המיוחדת של ה' על ישראל.

המשך הפסוק קשה קצת לביאור: "שֵׁם שָׁם לוֹ חֶק וּמִשְׁפָּט וְשֵׁם נִסָּהוּ". נלך בדרכו של רש"י: "במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם: שבת ופרה אדומה ודינין". תקופת ההליכה במדבר נועדה לחנך את עם ישראל ולהביאו לעבודת ה', וכבר עכשיו, כמעין הקדמה לקבלת התורה, ה' נותן לעם ישראל מספר מצוות. כל אחת מהמצוות שמביא רש"י (בעקבות המדרש), מסמלת סוג אחר של מצוות:

שבת – בין אדם למקום,

דינים – דברים שבין אדם לחברו,

פרה אדומה – מצוות שאיננו מבינים את טעמן.

ה' מתחיל להרגיל את עם ישראל לקיים את כל סוגי המצוות.

"ושם נסהו" – המים המרים היו ניסיון לבני ישראל, והם לא עמדו בניסיון, אלא התלוננו. המצוות שיתחילו לקיים, אמורות לעזור להם לעמוד בניסיונות הבאים, וה' מבטיח, שאם יקיימו את המצוות, הוא ימשיך להרעיף עליהם מטובו: "וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוּעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִנֵּשְׂר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהִצַּלְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשִׁמְרָתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמִּחְלָה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רִפְאֵךְ".

כאן ניתן להסביר: כשם שריפאתי את המים במרה, כך ארפא כל צרה שתבוא עליכם (כך רשב"ם: "כי אני ה' רופאך – אשר ריפאתי למים), וריפוי המים בולט במיוחד בהשוואה לקלוקל המים למצרים במכת דם ("המחלה אשר שמתי במצרים").

או הסבר אחר: "אֲנִי ה' רִפְאֵךְ" – בעזרת המצוות. המצוות הן "רפואה מונעת", ושמירת המצוות תציל אתכם מכל פגע. ניתן להביא את המשל שמביא רש"י: "כרופא הזה האומר לאדם: אל תאכל דבר זה פן יביאך לידי חולי זה".

מיד בתחנה הבאה במסע, רואים בני ישראל את טוב ה' ואת הרפואה – "וַיִּבְאוּ אֵילָמָה וְשֵׁם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיִּחַנו שָׁם עַל הַמַּיִם".

זהו נווה מדבר. מה מרגישים כאן בני ישראל? – כמובן, הרגשה טובה. ניתן לתלמידים לבטא בלשונם את תחושות ההקלה והשמחה שהרגישו בני ישראל באילים.

מה מסמל המספר 12? מה מסמל המספר 70? – נביא את רש"י: "שתים עשרה עינות מים - כנגד י"ב שבטים נזדמנו להם. ושבעים תמרים – כנגד שבעים זקנים".

הצעות להמחשה:

- לאחר פתיחת השיעור, ניתן לבחור שני מתנדבים ולשלוח אותם לרוץ מספר סיבובים במגרש בית הספר ולחזור במהירות המרבית לכיתה. התלמידים ירוצו מהר, ויחזרו לכיתה מתנשפים וכו'. אז ניתן להציע להם לשתות כוס מים לאחר המאמץ שעשו, ולתת להם מים עם מלח... כמובן, התגובה שלהם תהיה מאוד לא חיובית, ומכאן נוכל להזדהות עם הרגשת בני ישראל, שסוף סוף הגיעו לשתות אחרי שלושה ימים ללא מים במדבר, ואז גילו שהמים שהם מצאו, הם מלוחים.
- לתת לתלמידים לצייר את אילים – נווה מדבר עם עצי תמר ומעיינות מים.
- לתת משימת כתיבת יומן על החוויה במרה ועל החוויה באילים – מה קרה, מהן המחשבות והתחושות של האדם בכל אחד מהמקומות.

מסרים והפנמה:

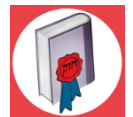
- החיים במדבר מזמנים קשיים של מים, מזון ומזג אוויר. מבני ישראל נדרשת אמונה בה' שאליה הם מתחנכים בהדרגה.
- ה' משגיח על עם ישראל ומנהיג אותם בהנהגה ניסית, כדי לספק את כל צורכיהם במדבר.

מבט שלם:

יחידה זו היא הראשונה מבין היחידות העוסקות בנדודי עם ישראל במדבר. ראינו בה מה שנראה גם בהמשך – החיים במדבר הם מלאי קשיים ואתגרים, וה' מוביל את עם ישראל בהשגחה ניסית, ומדריך אותם במעבר מהיותם עבדי פרעה להיותם עבדי ה'.

סיכום:

ראינו את התחנות הראשונות במסע עם ישראל במדבר: מדבר שור, מרה, אילים. במדבר שור ובמרה היו ניסיונות של מחסור במי שתייה. מה יכול להיות הניסיון באילים?
– נראה זאת בתחילת השיעור הבא. (-הכוונה לכך שהניסיון יהיה בצורך לעזוב מקום כל כך טוב ולצאת שוב למדבר.)

הקשיים והתלונות של בני ישראל במדבר (פרקים ט"ו-י"ז)

_____ "ויסע משה את ישראל מים סוף ויצאו אל מדבר שור
_____ " (ט"ו, כ"ב)
_____ הבעיה:

מדבר
שור
ט"ו, כ"ב

_____ הבעיה:
_____ תלונת בני"י: העתק את ט"ו, כ"ד:
_____ הפתרון (כתוב בלשונך):

מרה
ט"ו, כ"ג-כ"ו

_____ כאן אין בעיות!
_____ צייר מה שמצאו בני"י במקום זה.

אילים
ט"ו, כ"ז

_____ באיזה תאריך הגיעו?
_____ הבעיה:
_____ תלונת בני"י: (קרא את ט"ז, ג', והסבר אותו בלשונך):
_____ הפתרון:

מדבר סין
ט"ז, א'-ט"ו

_____ הבעיה:
_____ תלונת בני"י: העתק מתוך י"ז, ג': "וילן העם על משה ויאמר
_____ "
_____ הפתרון:
_____ השם שניתן למקום:
_____ הסיבה לשם:

רפידים
י"ז, א'-ז'

